

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ім. В.В. ДОКУЧАЄВА**

ЗАЇКА ЮЛІЯ АНДРІЇВНА

УДК 339.13.012.42:37(477)

**РЕГУЛЮВАННЯ СФЕРИ ВИЩОЇ ОСВІТИ
НА КЛАСТЕРНИХ ЗАСАДАХ**

08.00.03 – економіка та управління національним господарством

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Харків – 2017

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Харківському гуманітарному університеті «Народна українська академія».

Науковий керівник – кандидат економічних наук, доцент
Решетняк Олена Іванівна,
Харківський гуманітарний університет
«Народна українська академія»,
доцент кафедри економіки підприємства.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Макарова Маріана Володимирівна,
вищий навчальний заклад Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і
торгівлі»,
професор кафедри документознавства та
інформаційної діяльності в економічних
системах;

кандидат економічних наук
Пенцова Наталія Вадимівна,
комунальний вищий навчальний заклад
«Харківська академія неперервної освіти»,
головний бухгалтер.

Захист відбудеться «05» грудня 2017 р. об 14⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 64.803.01 у Харківському національному аграрному університеті ім. В. В. Докучаєва за адресою: 62483, Харківська область, Харківський район, п/в «Докучаєвське-2», навч. міст. ХНАУ, корпус 3, ауд. 113.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Харківського національного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва за адресою: 62483, Харківська область, Харківський район, п/в «Докучаєвське-2», навч. міст. ХНАУ, корпус 1.

Автореферат розісланий «___» _____ 2017 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Т. А. Бутенко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Тенденції розвитку освіти у сучасних умовах вимагають розробки більш досконалих методів регулювання ринку освітніх послуг в Україні. Існує необхідність здійснення оцінки поточного стану сфери освіти щодо вимог роботодавців і міжнародних стандартів. Тому актуальність дослідження полягає у визначенні основних напрямів регулювання перетворень у цій сфері в умовах економічної кризи і відсутності можливості збільшення державного фінансування.

Зволікання у вирішенні цього питання може спричинити подальше знецінення вітчизняної освіти, а розширення міжнародного ринку освітніх послуг за рахунок збільшення на ньому кількості зарубіжних філій і представництв навчальних закладів призведе до того, що вітчизняні навчальні заклади стануть остаточно неконкурентоспроможними. Процес розробки нових засобів підтримки сфери освіти за рахунок створення інтегрованих структур ставить перед органами управління завдання модернізації діючого механізму регулювання.

Питаннями розвитку системи вищої освіти займалися такі науковці, як Г. Алпатов, А. Гохбер, Н. Дудко, І. Єфімова, В. Колесов, Г. Куцер, Б. Мільнер та ін. Проблеми регулювання системи вищої освіти досліджували такі вчені, як І. Заярна, В. Лазарев, А. Лівандовський, Д. Черкашин, Д. Швець та ін. Економічні аспекти вищої освіти аналізували Г. Алпатов, Л. Корчагова, М. Макарова, Н. Пенцова, Ю. Савенкова, В. Сацик, Н. Фатхутдінов та ін. Питання освітнього кластера розглядали Н. Белан, Л. Галімова, Н. Корчагіна, О. Куклін, О. Мосунова, С. Растворцева, О. Решетняк, О. Семенова, Н. Череповська, Є. Чучкалова. Серед закордонних дослідників ці проблеми висвітлювали у своїх роботах Дж. Сеннет, Дж. Сімму, М. Портер, М. Штайнер, Т. Еган, Х. Шмітц, Ц. Хартман, Е. Бергман, Е. Фезер та ін.

Однак, незважаючи на активні наукові пошуки в цьому напрямі, існують невирішені проблеми з державного регулювання у сфері вищої освіти. Вони стосуються, насамперед, заходів щодо створення умов для формування освітніх кластерів, визначення принципів їх регулювання та оцінки ефективності їх функціонування. Зміст цих наукових проблем зумовив актуальність теми дисертації, її мету, завдання і структуру.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до тематик науково-дослідних робіт Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія» за темами: «Інституційні основи відтворення людського капіталу в системі освіти» (номер державної реєстрації 0111U000013) – досліджено процеси підвищення ефективності формування людського капіталу під час інтеграції інтересів підприємницьких структур і навчальних закладів; «Інституційні аспекти розвитку культурного капіталу товариства» (номер державної реєстрації 0115U006729) – виділено аспекти розвитку культури капіталу товариства за рахунок проведення комплексного аналізу факторів внутрішнього і зовнішнього середовища сфери освіти в Україні та визначення стратегії підвищення конкурентоспроможності випускника на ринку праці; «Економічні важелі регулювання сфери освіти в Україні та забезпечення зростання її ефективності за рахунок формування і

розвитку освітніх кластерів» (номер державної реєстрації 0115U006731) – запропоновано організаційно-економічний механізм формування і розвитку освітніх кластерів, надано пропозиції щодо вдосконалення механізмів державного регулювання процесів фінансування сфери освіти.

Мета та завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є обґрунтування теоретико-методичних і науково-прикладних засад регулювання сфери вищої освіти України на кластерних засадах.

Досягнення поставленої мети зумовило необхідність вирішення таких завдань:

- охарактеризувати стан та динаміку ринку освітніх послуг України;
- визначити сутність ринкового регулювання та напрями вдосконалення процесів регулювання розвитку сфери вищої освіти в Україні на підставі аналізу сучасного нормативно-правового стану;
- дослідити сутність дефініції «освітній кластер», охарактеризувати зміст і структуру освітніх кластерів та визначити їх місце в системі інноваційного розвитку сфери вищої освіти в Україні;
- проаналізувати особливості регулювання процесів фінансування сфери вищої освіти в Україні;
- дослідити основні світові моделі фінансування сфери вищої освіти з метою виявлення можливих напрямів удосконалення процесів регулювання розвитку цієї сфери в Україні;
- запропонувати методичний підхід до обґрунтування напрямів розвитку сфери вищої освіти на підставі дослідження факторів внутрішнього і зовнішнього середовища;
- удосконалити методичний підхід щодо формування освітніх кластерів в Україні з урахуванням потенціалу кластеризації;
- розробити методичний підхід щодо вдосконалення процесів регулювання взаємодії суб'єктів освітнього кластера на ринку освітніх послуг;
- сформулювати методичний підхід щодо формування освітнього кластера на підставі визначення пріоритетів створення освітніх кластерів у галузях національної економіки.

Об'єктом дослідження є процес організаційно-економічного регулювання сфери вищої освіти в Україні.

Предметом дослідження є теоретико-методичні та прикладні аспекти регулювання сфери вищої освіти на кластерних засадах.

Методи дослідження. Теоретико-методологічною основою є загальнонаукові положення і сучасні принципи економічної теорії та наукові методи пізнання, що базуються на системному підході до вирішення поставлених завдань.

Для виконання поставлених завдань у дисертації використано такі загальні і спеціальні методи наукового пізнання: *теоретичного порівняння й узагальнення* (під час порівняння відмінних ознак освітніх кластерів і корпоративних університетів); *логічного аналізу* (для детального вивчення функціонування сфери вищої освіти в Україні та узагальнення міжнародного досвіду під час формування освітніх кластерів); *експертні методи* (для визначення й обґрунтування системи показників, які враховують під час формування освітніх кластерів, оцінювання їх

ефективності і розробляння найбільш істотних факторів внутрішнього і зовнішнього середовища при оцінці напрямів росту сфери вищої освіти в Україні); *методи стратегічного аналізу* (методи PEST-, SNW- та SWOT-аналізу) (для визначення основних факторів впливу зовнішнього та внутрішнього середовища та обґрунтування напрямків стратегічного розвитку сфери вищої освіти), *методи економічного аналізу і статистичні методи* (спостереження, розрахунок середніх величин, індексні методи, методи багатомірного порівняльного аналізу, графічний метод, кореляційно-регресійний аналіз, розрахунок показників динаміки) (для економічного обґрунтування сучасного та прогнозного стану сфери вищої освіти); *структурно-функціональний метод* (для розробки та вдосконалення організаційно-економічного механізму регулювання освітніх кластерів); *абстрактно-логічний* (для теоретичного узагальнення та формулювання основних положень, висновків і пропозицій дисертації); *методи таксономії*, а саме метод куль – під час визначення груп галузей економіки, які є перспективними для формування освітніх кластерів.

Інформаційну базу дослідження склали праці вітчизняних і зарубіжних учених, законодавчі та нормативно-правові акти України, статистичні та методичні матеріали Міністерства освіти і науки України, Державної служби статистики України, Світового банку, ООН, ЮНЕСКО, статистичні дані підприємств і навчальних закладів України та Харківської області, а також результати соціологічних та експертних опитувань, власні аналітичні напрацювання.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні та розробці теоретичних положень і практичних рекомендацій щодо формування і регулювання освітніх кластерів в Україні, а також обґрунтування напрямів їх розвитку. У результаті проведеного дослідження дисертантом отримано нові наукові положення, висновки та зроблено відповідні пропозиції:

удосконалено:

– дефініцію «освітній кластер», що, на відміну від існуючих визначень, трактується з погляду державного аспекту як просторова модель організації інноваційних процесів у системі освіти, яка передбачає об'єднання інтелектуальних, кадрових, фінансових і матеріальних ресурсів інноваційної системи території (регіону або держави в цілому) і спрямована на забезпечення зростання конкурентоспроможності випускників на ринку праці за рахунок задоволення потреб усіх зацікавлених суб'єктів та економічного розвитку країни в цілому, що сприяло уніфікації понятійного апарату й обґрунтуванню змісту державного регулювання сфери вищої освіти;

– методичні засади формування освітніх кластерів в Україні, які додатково до існуючих, базуються на комплексному підході та передбачають формування освітнього кластера з погляду доцільності для розвитку національної економіки, що дозволило виявити сектори економіки з найбільш сприятливими характеристиками та умовами для участі в освітньому кластері;

– методичний підхід щодо визначення процесів взаємодії між суб'єктами освітнього кластера, що визначає функції, завдання та цілі всіх учасників освітнього процесу, дозволяє обґрунтувати вибір джерел фінансування освітніх програм та оптимізувати розподіл небюджетних коштів між ВНЗ кластера й

отримати синергійний ефект від упровадження державно-приватного партнерства на базі кластерного об'єднання;

набули подальшого розвитку:

- науково-методичний підхід до обґрунтування вибору переорієнтації процесів регулювання сфери вищої освіти з перспективою на її інноваційний розвиток, що базується на експертному визначенні характеру впливу факторів внутрішнього і зовнішнього середовища на цю сферу та дозволяє визначити найбільш суттєві у цей час ризики і можливості розвитку з урахуванням сильних та слабких рис сучасного стану вітчизняної сфери вищої освіти;

- теоретичні положення щодо регулювання сфери вищої освіти на кластерних засадах, які включають визначення пріоритетних напрямів розвитку, обґрунтування доцільності включення учасників до кластерного об'єднання на підставі логічного та багатофакторного статистичного аналізів, що дозволяє досягти синергійного ефекту усіх його суб'єктів;

- теоретичне обґрунтування заходів організаційно-економічного регулювання процесів розвитку сфери вищої освіти, що, на відміну від існуючих, включає розробку концепції створення освітнього кластера, визначення основних переваг для його суб'єктів, підвищення адаптивності освітніх програм щодо потреб ринку праці за рахунок створення координаційної ради з розвитку кластерів, реалізації заходів інформаційної та іміджевої підтримки кластерного розвитку, що дозволило обґрунтувати доцільність надання податкових пільг і преференцій підприємницьким структурам, що фінансують сферу освіти.

Практичне значення одержаних результатів полягає в обґрунтуванні методичних підходів і практичних рекомендацій щодо вдосконалення регулювання сфери вищої освіти на засадах формування і розвитку освітніх кластерів в Україні.

Практичні рекомендації щодо коригування Стратегії розвитку Харківської області до 2020 року, а саме – пропозиції щодо створення координаційної ради з розвитку освітніх кластерів у певній сфері економіки, реалізації заходів інформаційної та іміджевої підтримки кластерної політики і кластерного розвитку у сфері освіти, узгодження програм підготовки кадрів для кластерів з освітніми програмами, які фінансуються за рахунок бюджетних і небюджетних коштів, прийнято до впровадження Департаментом науки і освіти Харківської обласної державної адміністрації (довідка № 01-40/3804 від 13.09.2016 р.).

Пропозиції щодо підвищення ефективності економічної діяльності за рахунок реалізації потенціалу оптимальної взаємодії з освітніми установами та органами управління було використано ТОВ «Клауд Воркс» (довідка № 54 від 15.08.2016 р.).

Запропоновані науково-практичні рекомендації щодо регулювання сфери вищої освіти за рахунок створення освітнього кластера, а також обґрунтування напрямів розвитку сфери вищої освіти в Україні прийнято до впровадження Харківським національним університетом радіоелектроніки (акт № 55 від 02.09.2016 р.).

Основні теоретичні положення й результати дослідження використано у навчальному процесі Харківського гуманітарного університету «Народна Українська Академія» (довідка № 286 від 08.09.2016 р.) під час розробляння

робочих програми та викладання навчальних дисциплін «Обґрунтування господарських рішень і оцінка ризику» та «Інтелектуальний бізнес».

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійно виконаною роботою, у якій запропоновано авторське вирішення важливого наукового завдання – регулювання сфери вищої освіти в Україні на кластерних засадах. Усі відображені в дисертації висновки та науково-практичні положення, які виносяться на захист, одержано автором особисто, а в наукових працях, що опубліковані у співавторстві, використано лише ті ідеї та положення, що є результатом особистих досліджень.

Апробація результатів дисертації. Основні результати дисертаційної роботи доповідалися на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях: Міжнародна науково-практична конференція Socio-economic Aspects of Economics and Management (United States of America, Taunton, 2015, January 24), Міжнародна науково-практична конференція «Трансформація соціальних функцій образования в современном мире» (Харків, 17–18 лютого 2015 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні шляхи забезпечення стабільного економічного розвитку» (Дніпропетровськ, 25–26 листопада 2015 р.); XXXI Міжнародна науково-практична конференція «Современные научные исследования» (Чернівці, 30-31 грудня 2015 р.), VI Міжнародна науково-практична конференція «Глобальні проблеми економіки та фінансів» (Прага, Відень, 28 грудня 2015 р.); II Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю студентів, аспірантів та молодих учених «Пріоритетні напрями формування інноваційної моделі розвитку економіки постсоціалістичних країн» (Черкаси, 4 лютого 2016 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Наука, освіта, суспільство: актуальні питання і перспективи розвитку» (Одеса, 29–30 січня 2016 р.); Міжнародна науково-практична конференція Economics, Management, Law: Socio-economics Aspects of Development (Roma, 2016, January 24).

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 18 наукових праць, серед яких 3 статті у наукових фахових виданнях, 6 статей у виданнях України, що включені до міжнародних наукометричних баз, підрозділ у колективній монографії та 8 тез доповідей на науково-практичних конференціях. Загальний обсяг публікацій становить 6,33 ум.-др. арк., особисто автору належить 4,55 ум.-др. арк.

Структура і обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг роботи становить 282 сторінки, з яких основного тексту – 179 сторінок. Робота містить 33 таблиці, 27 рисунків, з яких 16 таблиць та ілюстрацій повністю займають площу сторінки; 14 додатків на 33 сторінках. Список використаних джерел налічує 292 найменування і розміщується на 30 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі «Теоретичні основи регулювання сфери вищої освіти України» охарактеризовано стан і динаміку ринку освітніх послуг в Україні, сутність ринкового регулювання та напрями вдосконалення процесів регулювання розвитку сфери вищої освіти в Україні, зміст і структуру освітніх кластерів у системі інноваційного розвитку сфери вищої освіти в Україні.

Проаналізовано динаміку сфери вищої освіти і виявлено, що кількість ВНЗ III–IV рівнів акредитації не має різкої динаміки, у той час як кількість студентів на один ВНЗ у 2015/16 навчальному році значно зменшилася – на понад 19 % порівняно з 1990/91 навчальним роком. Темп зростання кількості студентів денної форми навчання у ВНЗ III–IV рівнів акредитації знизився у 2015/16 навчальному році на 24,96 % порівняно з 2005/06 навчальним роком, водночас загальна площа будівель ВНЗ скоротилася на 6,67 %.

У 2016 р. спостерігалася тенденція до зростання номінальної заробітної плати працівників сфери освіти на 16 % порівняно з попереднім роком. Проте реальна заробітна плата того ж періоду зменшилася на 5 %. Зростання номінальної заробітної плати пов'язане з підвищенням розміру мінімальної заробітної плати, збільшенням фонду оплати праці працівників бюджетної сфери, легалізацією неформальної зайнятості та виходом з «тіні» заробітної плати, а також з низкою інших чинників. Капітальні інвестиції у сферу освіти мають позитивну динаміку. У 2015 році спостерігалось їх збільшення майже на 88 % – з 821 млн грн. до 1540 млн грн, що становить майже 88 % порівняно з попереднім роком. Реальні капітальні інвестиції мають таку саму динаміку: їх частка зросла у 2015 р. на 115 % порівняно з попереднім роком.

Для забезпечення випереджального розвитку сфери освіти необхідна реалізація інноваційної освітньої політики. Досліджено, що інноваційний розвиток освіти – це процес змін в освіті, які відбуваються за рахунок інновацій і дозволяють їй пристосовуватися до змін у довкіллі.

У роботі наголошено, що регулювання є необхідною умовою розвитку сфери вищої освіти в Україні. Під регулюванням освітньої галузі освіти мається на увазі один з напрямів регулювання економічних процесів. Аналіз нормативно-правових документів, що регулюють розвиток сфери вищої освіти, показав недостатність стимулювання небюджетного фінансування розвитку системи вітчизняної освіти. Одним із напрямів удосконалення регулювання є закріплення альтернативних джерел фінансування на законодавчому рівні для тих спеціальностей, які можуть фінансуватися за рахунок підприємницьких структур.

У розділі уточнено дефініцію «освітній кластер», що розглядається як просторова модель організації інноваційних процесів у системі освіти, яка передбачає об'єднання інтелектуальних, кадрових, фінансових і матеріальних ресурсів інноваційної системи території (регіону або держави в цілому) і спрямовується на забезпечення зростання конкурентоспроможності випускників завдяки задоволенню потреб усіх зацікавлених суб'єктів і економічного розвитку країни в цілому.

Виділено два основних підходи до тлумачення поняття освітнього кластера: кластер, який розглядається як об'єднання закладів освіти на різних рівнях процесу навчання, що пов'язані між собою відносинами в ході формування професійних компетенцій та їх розвитку, обміну досвідом та освітніх стандартів; кластер, який розглядається як група географічно сусідніх економічних суб'єктів у певній сфері, що характеризуються спільністю діяльності та взаємодоповнюють один одного.

Сформульовано основні елементи ефективного управління освітнім кластером, які визначають залежність регулювання від чинників політичного, галузевого, ресурсного характеру (рис. 1).

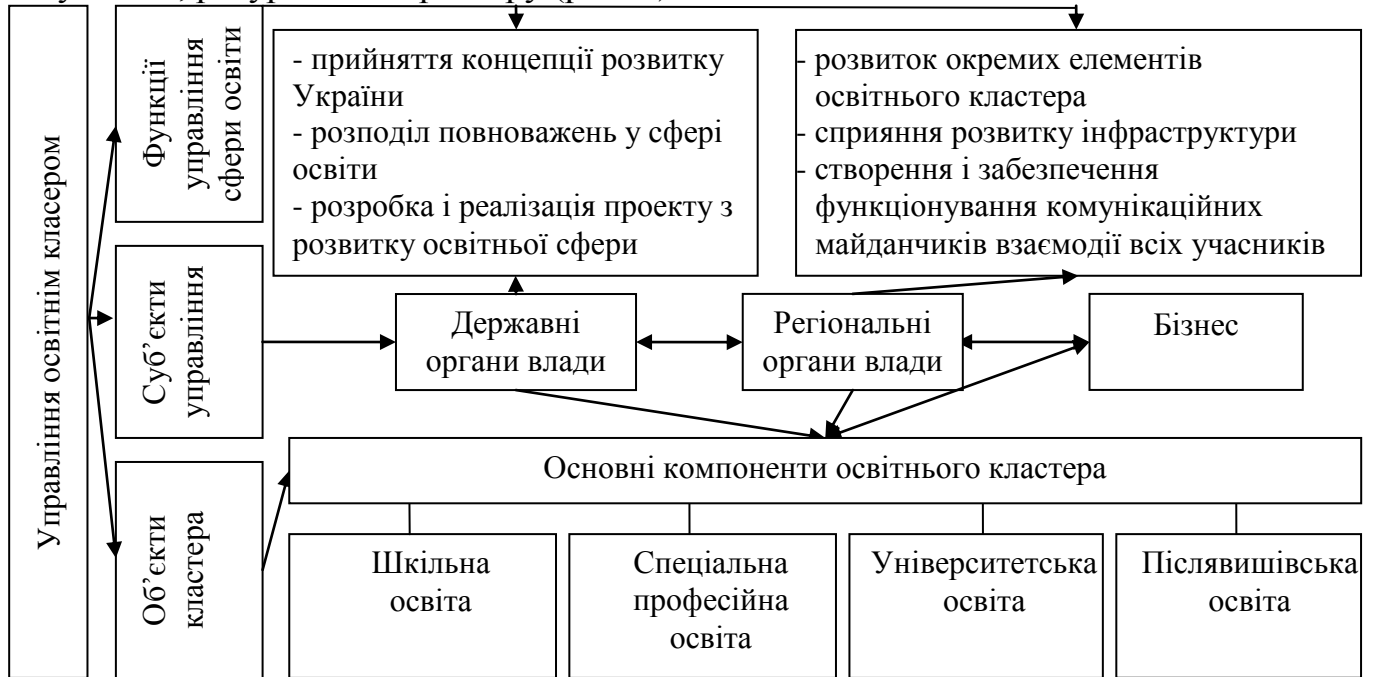

Рис. 1. Основні елементи управління освітнім кластером

Джерело: авторська розробка.

У другому розділі «Аналіз напрямів розвитку процесів регулювання сфери вищої освіти в Україні» проаналізовано особливості регулювання процесів фінансування сфери вищої освіти, моделі фінансування освіти (закордонний досвід) та обґрунтовано напрями розвитку сфери вищої освіти на підставі аналізу факторів внутрішнього і зовнішнього середовища.

Виявлено фактичну відсутність зв'язку між фінансовими вкладеннями в розвиток та забезпечення освіти і результативністю освітньої діяльності вищих навчальних закладів. Відповідно, у процентах до ВВП України видатки на освіту у 2016 р. становили 6,6 %, що відповідає рівню розвинутих країн Європейського Союзу.

Обсяги державного фінансування зведеного бюджету на вищу освіту збільшилися більш ніж у два рази – із 12 827,8 млн грн у 2007 р. до 30 595,9 млн грн у 2016 р., але у порівнянних цінах спостерігається негативна тенденція фінансування. Також негативну тенденцію відзначено у частині видатків на вищу освіту у зведеному бюджеті – їх частка зменшилася із 6,8 % у 2009 р. до 4,4 % у 2016 р.

Виявлено, що Україна витрачає на вищу освіту більшу частку ВВП порівняно з Великою Британією, Німеччиною та Францією. Однак інші відносні показники свідчать про негативні тенденції. Зокрема ВВП на душу населення в Україні майже в 4,5 рази нижчий, ніж у Німеччині, у 3,9 рази нижчий, ніж у Франції, і майже в 5 разів нижчий, ніж у Великій Британії. Рівень витрат на вищу освіту на одного студента в Україні майже у 2,5 рази нижчий, ніж у Німеччині, у 2,2 рази – ніж у Франції, у 3,0 рази – ніж у Великій Британії.

Під час аналізу структури витрат на вищу освіту у 2000–2015 рр. у країнах ОЕСР відзначено, що частка приватних інвестицій зросла на 30 %. У цілому питома вага приватних інвестицій становить 0,4 % ВВП по всіх країнах ОЕСР.

Запропоновано методичний підхід до обґрунтування вибору напрямів розвитку сфери вищої освіти на підставі комплексного дослідження факторів внутрішнього і зовнішнього середовища, експертного визначення характеру їх впливу на сферу освіти з урахуванням різних інтервалів прогнозу. Здійснено аналіз впливу на розвиток сфери вищої освіти України факторів зовнішнього середовища на підставі PEST-аналізу і факторів внутрішнього середовища – на основі SWN-аналізу. Новим у цій оцінці був підхід до виявлення ключових факторів, який базувався на логічному, експертному і статистичному аналізі, що дозволяє підвищити адекватність вибору факторів впливу та визначити їх характер. Загальну схему дослідження факторів впливу зображено на рис. 2.

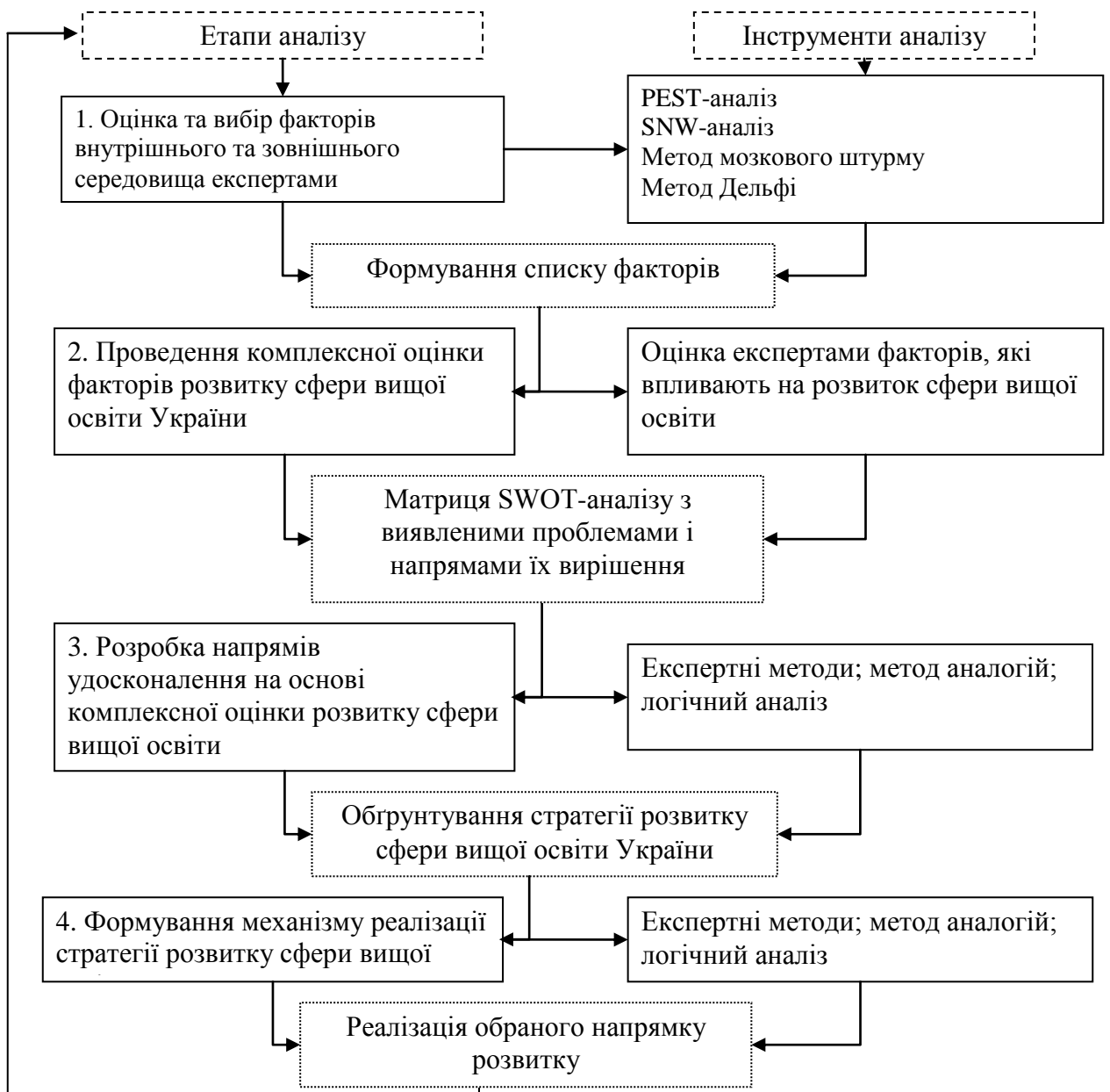

Рис. 2. Схема дослідження факторів впливу на розвиток сфери вищої освіти
Джерело: авторська розробка.

Основними позитивними факторами впливу зовнішнього середовища є збільшення фінансування освітніх установ приватними фірмами, можливості небюджетного фінансування, поява нових технологій в освіті. Негативні фактори – економічний спад, скорочення державного фінансування сфери освіти, зростання конкуренції в умовах глобалізації, відсутність механізмів взаємодії секторів економіки і ВНЗ за освітніми програмами, недосконалість регулювання, зростання витрат на забезпечення освітньої діяльності. Основні позитивні фактори внутрішнього середовища – високий рівень кваліфікації педагогічних працівників, широкий спектр освітніх послуг, наявність сучасної інфраструктури ВНЗ. Негативними факторами є низька інвестиційна привабливість, застаріла матеріально-технічна база, відсутність регулювання відносин між ВНЗ та роботодавцями.

На базі дослідження з урахуванням перехресного SWOT-аналізу здійснено обґрунтування вибору напряму розвитку сфери вищої освіти, що передбачає доцільність формування освітніх кластерів як інтеграційних структур навчальних закладів, бізнесу та органів державної влади на принципах державно-приватного партнерства.

За результатами дослідження сформовано стратегічну рекомендацію, що включає формування стратегічних об'єднань підприємств і залучення приватних інвесторів для фінансування сфери вищої освіти, вдосконалення процесів освіти за рахунок використання недержавних джерел.

Шляхом аналізу різних форм інтеграції підприємств, з'ясовано, що сучасні ринкові відносини вимагають від підприємств значно швидшого реагування на зміни зовнішнього і внутрішнього середовища. У зв'язку із цим можна зазначити, що розвиток сфери вищої освіти і його оптимізація може здійснюватися за допомогою формування кластерних об'єднань між учасниками освітнього процесу.

У третьому розділі «**Удосконалення процесів регулювання системи вищої освіти України на кластерних засадах**» запропоновано методичні засади формування освітніх кластерів в Україні з урахуванням потенціалу кластеризації, вдосконалено процеси регулювання взаємодії суб'єктів освітнього кластера на ринку освітніх послуг, сформовано методичний підхід щодо визначення процесів взаємодії між суб'єктами освітнього кластера.

На підставі проведеного аналізу існуючих підходів запропоновано послідовність виділення перспективних освітніх кластерів, яка дозволяє змоделювати кластерне утворення з обґрунтуванням складу учасників і механізмів взаємодії між ними:

- виявлення можливості формування освітнього кластера для обраних галузей економіки на основі факторного аналізу;
- обґрунтування доцільності створення освітнього кластера в обраній галузі з використанням коефіцієнтів локалізації, наявності синергійних ефектів і душевого виробництва;
- вибір кластероутворювальних підприємств і здійснення моделювання освітнього кластера з визначенням складу учасників і механізмів взаємодії між ними. Послідовність кластерного зонування у сфері освіти наведено на рис. 3.

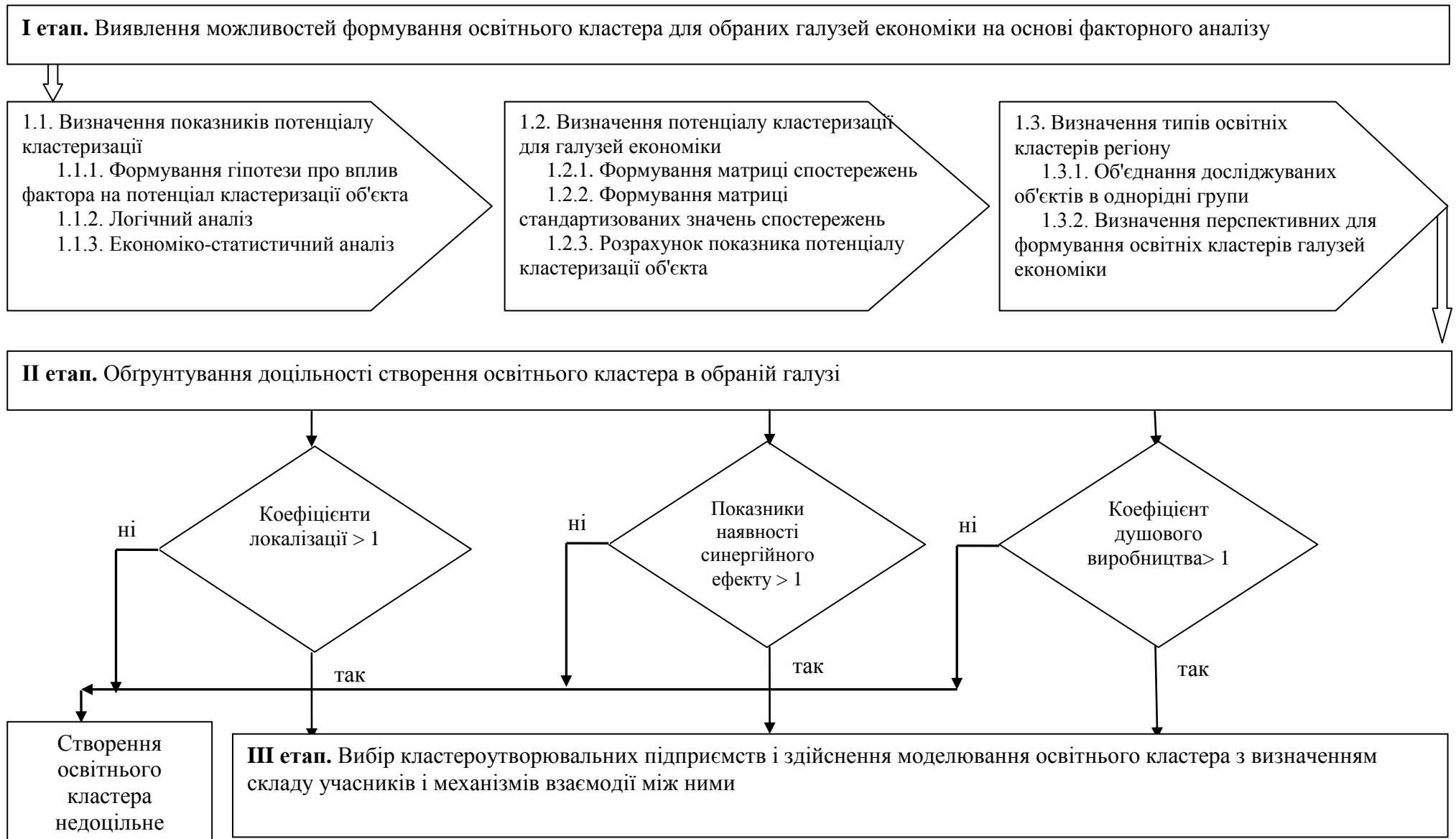

Рис. 3. Послідовність формування комплексної універсальної методики кластерного зонування

Джерело: авторська розробка.

У межах дослідження розраховано показники потенціалу кластеризації галузей економіки на прикладі Харківського регіону. Найпривабливішою з погляду кластероутворення можна вважати галузь «інформація і телекомунікації».

Другим етапом кластерного зонування є обґрунтування доцільності створення освітнього кластера в обраній галузі. Визначено доцільність створення освітніх кластерів на підставі аналізу таких показників, як коефіцієнт локалізації, коефіцієнт наявності синергійних ефектів та коефіцієнт душевого виробництва для цих галузей економіки.

На третьому етапі кластерного зонування здійснюють вибір кластероутворювальних підприємств і формують освітній кластер з визначенням складу учасників та механізмів взаємодії між ними. Механізм взаємодії всередині освітнього кластера наведено на рис. 5.

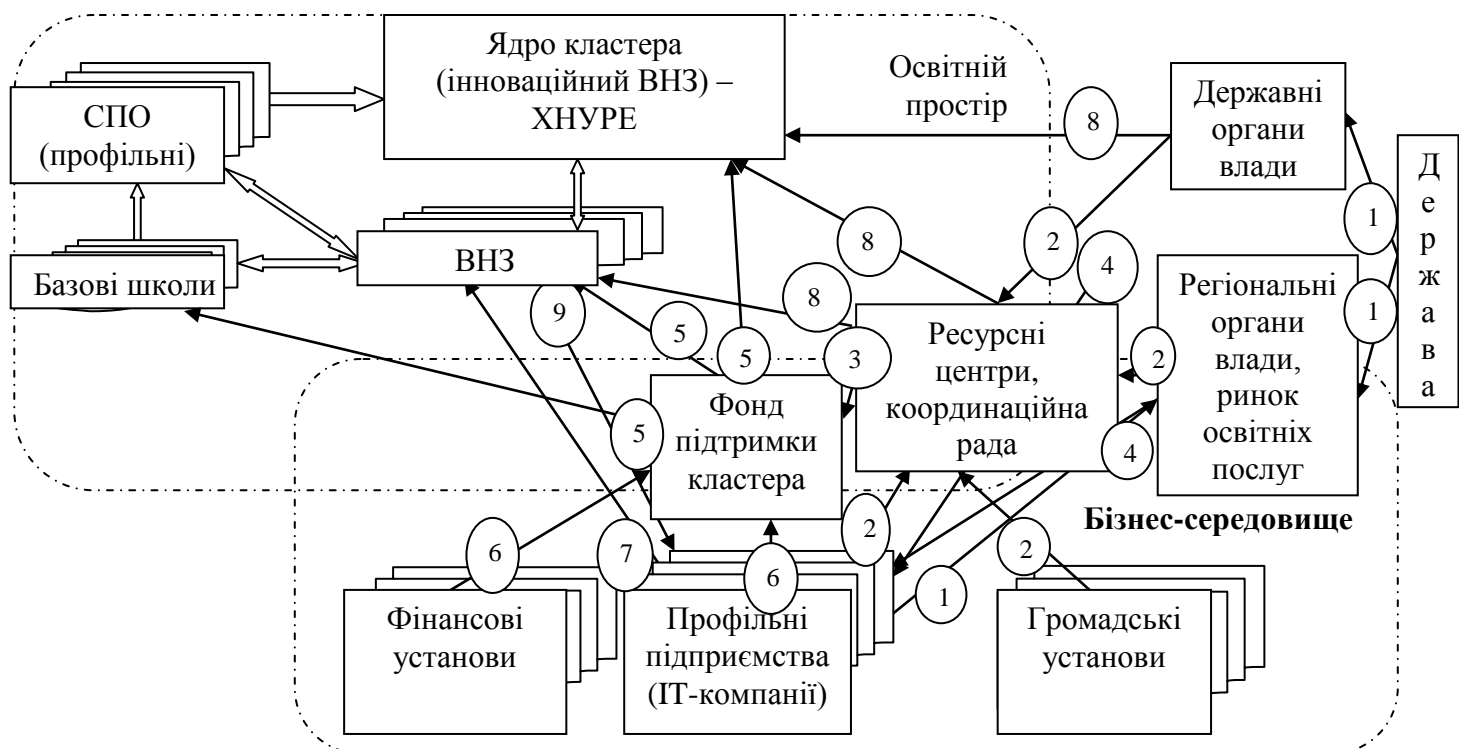

Рис. 5. Основні елементи освітнього ІТ-кластера

Умовні позначення: 1 – виникнення кластерної ініціативи з боку держави та підприємницьких структур (ініціювання формування освітніх кластерів); 2 – визначення державними або муніципальними органами виконавчої влади підприємств і організацій (ресурсних центрів), що здійснюють організаційне та економічне регулювання формування і розвитку освітніх кластерів; 3 – створення державними або муніципальними органами виконавчої влади інвестиційних фондів, що здійснюють фінансову підтримку розвитку кластерних ініціатив за рахунок коштів учасників кластерного об'єднання на основі державно-приватного партнерства; 4 – мотивування підприємницьких структур до участі в освітньому кластері (пільги, преференції, податковий кредит та ін.); 5 – фінансування комплексних програм освітніх кластерів, ініційованих суб'єктами підприємництва з коштів фонду; 6 – фінансування фонду підтримки розвитку кластера з боку підприємницьких структур, кредитних і фінансових установ; 7 – пряме фінансування освітніх програм з боку підприємницьких структур; 8 – донесення до навчальних установ інформації про потреби підприємницьких структур, участь у розробці програм навчання; 9 – формування компетентних випускників з урахуванням потреб підприємницьких структур.

Джерело: авторська розробка.

Виявлено пріоритетні напрями розвитку освітнього кластера, що вміщують оцінку соціально-економічної доцільності реалізації освітньої кластерної політики, що передбачає її розгляд у шістьох аспектах: 1. Наявність конкурентоспроможних навчальних закладів, що входять у кластер. 2. Реалізація інноваційних проектів за напрямами розвитку освітнього кластера. 3. Зростання показників інноваційності в підприємницьких структурах, що входять у кластер. 4. Зростання показників ефективності в освітньому кластері. 5. Наявність зв'язків і взаємодії між учасниками освітнього кластера. 6. Можливість інтеграції учасників освітнього кластера, правильний вибір учасників і їх кількості. Нами проведено оцінку доцільності створення освітнього кластера в ІТ-галузі, що дозволяє на попередньому етапі створення з'ясувати рівень його очікуваної ефективності.

Визначено синергійну ефективність освітнього кластера за доходним методом. Прогнозні значення за сформованими грошовими потоками під час реалізації кластерної ініціативи наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Прогнозні значення за сформованими грошовими потоками під час реалізації кластерної ініціативи на 2018–2022 рр.

Показник	Значення показників					
	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Разом
Бюджетна ефективність: - скорочення фінансування освітніх програм, тис грн	2233,28	3349,92	5024,88	7537,32	11305,98	29451,38
Ефект підприємств: - скорочення витрат на навчання (перепідготовку) та адаптацію, тис грн	957,25	1052,98	1158,27	1274,10	1401,51	5844,11
- скорочення фонду оплати праці за рахунок робіт, що виконуються практикантами, тис грн		2587,50	3105,00	3726,00	4471,20	13889,70
- податкова пільга, тис. грн	446,66	669,98	1004,98	1507,46	2261,20	5890,28
- приріст прибутку за рахунок росту продуктивності, тис грн		2587,00	3363,10	4372,03	5683,64	16005,77
Ефективність освітніх установ: - залучення небюджетного фінансування, тис грн	2233,28	3349,92	5024,88	7537,32	11305,98	29451,38
Коефіцієнт дисконтування (ставка 25 %), долі од.	0,80	0,64	0,51	0,41	0,33	
Бюджетна ефективність з урахуванням фактора часу, тис грн	1776,67	2475,08	2917,12	3445,44	4077,23	14691,55
Ефективність підприємницьких структур з урахуванням фактора часу, тис грн	1116,87	4414,37	4419,25	4456,28	4527,73	18934,51
Ефективність ВНЗ з урахуванням фактора часу, тис грн	1776,67	2143,95	2572,74	3087,29	3704,74	13285,39

Джерело: авторські розрахунки.

Оцінка ефективності створення і розвитку освітнього кластера для його окремих резидентів полягає, у першу чергу, у визначенні ефективності окремих проектів реалізації певних освітніх програм, у яких беруть участь визначені резиденти, й оцінці синергійного ефекту, який вони отримують від своєї участі в складі кластера, оскільки кластер має високий мультиплікативний, синергійний бізнес-ефект.

Регулювання розвитку сфери освіти на основі формування кластерів забезпечить створення демократичної системи освіти, індивідуалізацію освітнього процесу, конкурентоспроможний рівень освіти, достатній рівень заробітної плати професорсько-викладацького складу, стійке зростання економіки за рахунок розвитку сфери вищої освіти і приросту внутрішнього валового продукту завдяки забезпеченню ефективнішого розвитку підприємств.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі здійснено теоретичне узагальнення й наведено нове вирішення науково-практичного завдання щодо обґрунтування методичних і науково-прикладних засад регулювання сфери вищої освіти в Україні за рахунок формування освітніх кластерів.

1. За підсумками аналізу динаміки сфери вищої освіти виявлено, що кількість студентів денної форми навчання у ВНЗ III–IV рівнів акредитації протягом останніх років скорочується, що зумовлено не тільки демографічною ситуацією, але й збільшенням кількості українських абітурієнтів, які виїжджають за кордон з метою отримання вищої освіти. Водночас спостерігається скорочення кількості ВНЗ III–IV рівня акредитації за рахунок зменшення числа вишів, що не відповідають умовам акредитації та ліцензування. Також відзначено погіршення матеріально-речової бази ВНЗ і зниження рівня реальної заробітної плати професорсько-викладацького складу. Виявлені тенденції розвитку ринку освітніх послуг зумовлюють необхідність удосконалення його регулювання з боку держави.

2. У результаті аналізу публікацій вітчизняних та зарубіжних науковців, нормативно-правової бази ринку освітніх послуг та проблем розвитку сфери вищої освіти в Україні визначено сутність ринкового регулювання та напрями його вдосконалення. Проведене дослідження дозволило виявити недостатність стимулювання щодо залучення небюджетних джерел фінансування системи вітчизняної освіти, що дало підставу обґрунтувати як один з напрямів вдосконалення регулювання розвитку сфери вищої освіти закріплення альтернативних джерел фінансування на законодавчому рівні та запропонувати включення витрат підприємницьких структур, які спрямовані на фінансування освітніх програм ВНЗ, до валових витрат, що дозволить зменшити їх податкові виплати.

3. У результаті узагальнення сутності поняття освітнього кластера, яке досліджується в роботах вітчизняних та зарубіжних економістів, а також особливостей функціонування вітчизняної сфери освіти удосконалено дефініцію «освітній кластер», що розглядається як просторова модель організації

інноваційних процесів у системі освіти, яка передбачає об'єднання інтелектуальних, кадрових, фінансових і матеріальних ресурсів інноваційної системи території (регіону або держави в цілому) і спрямовується на забезпечення зростання конкурентоспроможності випускників завдяки задоволенню потреб усіх зацікавлених суб'єктів та економічного розвитку країни в цілому. Під час дослідження перспектив розвитку економіки України було визначено основні елементи управління освітнім кластером.

4. За підсумками проведеного аналізу виявлено дисбаланс у фінансуванні сфери вищої освіти України. З'ясовано, що темпи скорочення кількості студентів, які навчаються за рахунок держбюджету, менші, ніж темпи скорочення коштів, що спрямовуються на їх фінансування; частка держбюджетних джерел фінансування збільшується порівняно з витратами приватних компаній та домогосподарств. Проаналізовано значення певних показників розвитку систем вищої освіти деяких країн світу і виявлено, що Україна витрачає на вищу освіту більш значну частку ВВП порівняно з провідними державами. Проте рівень витрат на вищу освіту на одного студента в Україні менший майже в два рази в порівнянні з такими ж показниками європейських країн. Аналіз джерел фінансування освіти країн ЄС виявив загальні тенденції до децентралізації освіти, зокрема диверсифікації джерел її фінансування, збільшення частки небюджетних джерел фінансування.

5. На підставі дослідження існуючих моделей фінансування освіти за кордоном виявлено, що нині триває процес розширення джерел фінансування освіти за рахунок активізації державно-приватного партнерства. Залучення різних джерел недержавного фінансування відкриває можливості для розширення фінансової бази вищих навчальних закладів за рахунок позабюджетних коштів. Однією з провідних моделей регулювання і фінансування сфери вищої освіти у світі є формування освітніх кластерів.

6. Запропоновано методичний підхід до обґрунтування вибору напрямів удосконалення процесів регулювання сфери вищої освіти на підставі всебічного дослідження факторів внутрішнього і зовнішнього середовища з використанням експертного визначення характеру їх впливу на сферу освіти. Це надало можливість здійснити обґрунтований вибір напряму розвитку сфери вищої освіти, що передбачає доцільність формування освітніх кластерів як інтеграційних структур навчальних закладів, бізнесу та органів державної влади на принципах державно-приватного партнерства. Ідентифіковано найсуттєвіші на цей час ризики і можливості розвитку з урахуванням сильних і слабких рис сучасного стану вітчизняної сфери вищої освіти.

7. Удосконалено методичний підхід до виділення перспективних освітніх кластерів, який базується на: обґрунтуванні можливості формування освітнього кластеру для обраних галузей економіки регіону на основі факторного аналізу; визначенні доцільності створення освітнього кластера в обраній галузі на підставі логічного і багатофакторного статистичного аналізу, моделюванні освітнього кластера з визначення складу учасників і механізмів взаємодії між ними. Практична апробація запропонованого методичного підходу дозволила виявити найбільш сприятливі характеристики та умови для участі в освітньому кластері та

визначити як найпривабливіші галузі для створення освітнього кластера такі: інформація та телекомунікації; фінансова і страхова діяльність; сільське, лісове і рибне господарство.

8. Розроблено методичний підхід щодо вдосконалення процесів регулювання взаємодії суб'єктів освітнього кластера на ринку освітніх послуг, який включає визначення етапів організаційно-економічного регулювання процесів розвитку сфери вищої освіти, розробку концепції створення освітнього кластера, виділення основних переваг для суб'єктів кластера, підвищення адаптивності освітніх програм щодо потреб ринку праці за рахунок створення координаційної ради з розвитку кластерів, реалізації заходів інформаційної та іміджевої підтримки кластерного розвитку, що дозволило обґрунтувати доцільність надання податкових пільг і преференцій підприємницьким структурам, які фінансують сферу освіти. Виявлено, що результативність регулювання освітньої сфери за рахунок пропозицій у зміні схем її фінансування за допомогою реалізації механізмів управління дозволить значно ефективніше здійснювати перерозподіл фінансових коштів підприємницьких структур.

9. Запропоновано методичний підхід щодо формування освітнього кластера на підставі визначення пріоритетів створення освітніх кластерів у галузях національної економіки, який включає удосконалення процесів взаємодії між суб'єктами освітнього кластера на підставі визначення функцій, завдань, цілей усіх учасників освітнього процесу і дозволяє обґрунтувати вибір джерел фінансування освітніх програм і оптимізувати розподіл небюджетних коштів між ВНЗ кластеру й отримати синергійний ефект від упровадження державно-приватного партнерства на базі кластерного об'єднання. Виділено аспекти оцінки соціально-економічної ефективності від реалізації освітньої кластерної політики. Здійснено оцінку доцільності створення освітнього кластера, яка на попередньому етапі дозволила визначити ефективність створення освітнього кластеру галузі «інформація та телекомунікації» (ІТ-галузі). Здійснено прогнозування синергійного ефекту за доходним методом оцінки.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Підрозділ колективної монографії

1. Решетняк О. І., Заїка Ю. А. Організаційно-економічне забезпечення державного управління сферою освіти за допомогою формування кластерних структур. Стабілізація економіки України: новітні моделі та механізми досягнення: монографія/за заг. ред. Г. О. Дорошенко, М. С. Пашкевич. Дніпропетровськ: НГК, 2015. С. 152–162. *(Особистий внесок: запропоновано мотиваційну модель державного управління сферою освіти, уточнено сутність механізму державного управління сферою освіти; запропоновано функціональну і структурну архітектуру механізму державного управління сферою освіти; обґрунтовано метод оцінки економічної ефективності державного стимулювання фінансування освітніх програм і проектів).*

Статті у наукових фахових виданнях України

2. Решетняк Е. И., **Заика Ю. А.** Формирование интегрированных образовательных кластеров в Украине. Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Економіка. 2015. Т. 23, № 10/1. С. 94–98. *(Особистий внесок: визначено основні підходи до визначення освітнього кластера; уточнено дефініцію «освітній кластер»).*

3. Заика Ю. А. Проблемы и перспективы стратегического развития отечественной сферы высшего образования. Вісник Черкаського університету. Серія: Економічні науки. 2015. № 24 (357). С. 32–37.

4. Заїка Ю. А. Регулювання ринку освітніх послуг як необхідна умова розвитку сфери вищої освіти в Україні. Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія: Економічні науки. 2016. № 3 (75). С. 194–199.

Статті у наукових фахових виданнях України, включених до міжнародних наукометричних баз даних

5. Заїка Ю. А. Регулювання сфери вищої освіти в Україні: проблеми та перспективи економічного розвитку. Економічний форум. 2016. № 1. С. 347–355.

6. Reshetniak O. I., **Zaika Yu. A.** The Prospects of Development of Ukraine's Economy through the Creation of Integrated Educational Clusters. Бізнес Інформ. 2015. № 7. Р. 48–53. *(Особистий внесок: визначено основні функції, принципи і методи управління освітнім кластером; запропоновано модель формування освітнього кластера з урахуванням галузевої специфіки).*

7. Решетняк О. І., **Заїка Ю. А.** Організаційно-економічний механізм формування освітніх кластерів в Україні. Проблеми економіки. 2015. № 4. С. 158–163. *(Особистий внесок: запропоновано організаційно-економічний механізм формування освітніх кластерів; розроблено послідовність оцінювання впливу факторів внутрішнього і зовнішнього середовищ у процесі створення освітнього кластера; запропонована послідовність визначення пріоритетних напрямів стратегічного розвитку освітнього кластера).*

8. Решетняк Е. И., **Заика Ю. А.** Методические основы формирования образовательных кластеров в Украине. Європейський вектор економічного розвитку. 2015. № 2 (19). С. 177–188. *(Особистий внесок: здійснено аналіз кількості українських абітурієнтів у країнах Західної Європи; запропоновано комплексну методіку виділення перспективних освітніх кластерів; алгоритм формування комплексної універсальної методіки кластерного зонування; проаналізовано фактори, які впливають на потенціал кластерізації).*

9. Решетняк О. І., **Заїка Ю. А.** Вибір джерел фінансування освітніх програм кластера. Бізнес Інформ. 2017. № 3. С. 307–311. *(Особистий внесок: запропоновано схему вибору джерел фінансування освітніх програм кластера; розроблено систему оцінки ефективності діяльності створюваного освітнього кластера).*

10. Reshetniak O., **Zaika Yu.** Methodological Approaches of Formation of Educational Clusters as Innovation Strategy of Region's Development. Вісник ХНАУ. Серія: Економічні науки. 2017. №1. С. 251–257. (*Особистий внесок: запропоновано метод вибору напрямів розвитку освітнього кластера*).

Публікації за матеріалами конференцій

11. Заика Ю. А. Обоснование стратегии повышения конкурентоспособности системы образования в Украине. Пріоритетні напрями формування інноваційної моделі розвитку економіки постсоціалістичних країн: матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю для студентів, аспірантів та молодих учених (Черкаси, 4 лют. 2016 р.). Черкаси, 2016. С. 74–76.

12. Заика Ю. А. Повышение конкурентоспособности национальной экономики посредством формирования образовательных кластеров. Socio-Economic Aspects of Economics and Management: Collection of Scientific Articles. 2015. Vol. 1. P. 54–57.

13. Заика Ю. А. Повышение эффективности экономических процессов посредством формирования образовательных кластеров. Сучасні шляхи забезпечення стабільного економічного розвитку: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 25–26 листоп. 2015 р.). Дніпропетровськ, 2015. С. 66–68.

14. Заика Ю. А. Сущность образовательного кластера как элемент повышения конкурентоспособности сферы высшего образования. Современные научные исследования: материалы XXXI Междунар. науч.-практ. конф. (Черновцы, 30–31 дек. 2015 г.). Киев, 2015. Т. 2. С. 5–7.

15. Заика Ю. А. Сущность понятия и классификации образовательного кластера. Economics, Management, Law: Socio-Economics Aspects of Development: Collection of Scientific Articles. 2016. P. 34–37.

16. Заика Ю. А. Характеристика структуры образовательных кластеров. Трансформация социальных функций образования в современном мире: материалы Междунар. науч.-практ. конф. (Харьков, 17–18 февр. 2015 г.). Харьков, 2015. С. 172–176.

17. Заїка Ю. А. Податкові важелі впливу на систему вищої освіти: стратегія розвитку. Глобальні проблеми економіки та фінансів: матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф., 28 груд. 2015 р. Москва; Прага; Відень, 2015. Т. 2. С. 133–136.

18. Заїка Ю. А. Аналіз сучасного стану економічних умов формування освітніх кластерів в світі. Наука, освіта, суспільство: актуальні питання і перспективи розвитку: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 29–30 січ. 2016 р.). Одеса, 2016. С. 105–110.

АНОТАЦІЯ

Заїка Ю.А. Регулювання сфери вищої освіти на кластерних засадах. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством. – Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва, Харків, 2017.

Досліджено сучасний стан та основні проблеми сфери вищої освіти в Україні. Виявлено відсутність взаємозв'язку освітніх установ та підприємств і у зв'язку із цим – відсутність прогнозування попиту на певних фахівців.

На основі проведених досліджень уточнено дефініцію «освітній кластер». Обґрунтовано напрями вдосконалення процесів регулювання сфери вищої освіти на підставі аналізу сучасного стану економічних умов формування освітніх кластерів у світі.

Визначено, що регулювання є необхідною умовою розвитку сфери вищої освіти в Україні. Виявлено основні недоліки регулювання сфери вищої освіти. Дослідження нормативно-правових документів показало недостатність стимулювання небюджетного фінансування розвитку системи вітчизняної освіти. Як один із шляхів вирішення фінансових проблем між виробництвом та ВНЗ запропоновано створення механізму, заснованого на ефективній співпраці роботодавців та установ вищих навчальних закладів.

Реалізовано методичний підхід до обґрунтування вибору напрямів розвитку сфери вищої освіти на базі комплексного дослідження факторів внутрішнього і зовнішнього середовища. Розроблено алгоритм створення освітніх кластерів, який включає оцінку соціально-економічної доцільності від реалізації освітньої політики. Проведено оцінку доцільності створення освітнього кластера в ІТ-галузі, що дозволяє на попередньому етапі створення з'ясувати рівень його очікуваної ефективності.

Ключові слова: регулювання, державне регулювання, сфера вищої освіти, освітній кластер, оцінка ефективності, інформація та телекомунікації, ІТ-кластер.

АННОТАЦІЯ

Заика Ю.А. Регулирование сферы высшего образования на кластерных принципах. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.03 – экономика и управление национальным хозяйством. – Харьковский национальный аграрный университет им. В.В. Докучаева, Харьков, 2017.

Исследована сущность образовательных услуг и определено, что рынок образовательных услуг – это сложная социально-экономическая система, включающая отношения между субъектами образовательной деятельности (производителями и потребителями) по поводу купли-продажи специфического товара – образовательной услуги.

Охарактеризовано состояние высшего образования в Украине. Виявлено отсутствие взаимосвязи образовательных учреждений и предприятий и в связи с этим отсутствие прогнозирования спроса на определенных специалистов.

Проанализирована динамика сферы высшего образования и выявлено, что количество вузов III–IV уровней аккредитации не имеет резкой динамики, в то время как количество студентов на один вуз в 2015/16 учебном году стремительно уменьшилось – более, чем на 19 % по сравнению с 1990/91 учебным годом.

Выявлено, что регулирование является необходимым условием развития сферы высшего образования в Украине. Регулирование сферы образования – это одно из направлений регулирования экономических процессов. Определены основные проблемы и направления совершенствования нормативно-правового регулирования высшего образования в Украине.

Уточнена дефиниция «образовательный кластер», которая рассматривается как пространственная модель организации инновационного процесса в системе образования, что предполагает объединение интеллектуальных, кадровых, финансовых и материальных ресурсов инновационной системы территории (региона или государства в целом), и направлена на обеспечение роста конкурентоспособности выпускников благодаря удовлетворению потребностей всех заинтересованных субъектов и экономического развития страны в целом. Сформированы основные функции, принципы и методы управления образовательным кластером.

Исследованы основные модели финансирования образования за рубежом. Обоснованы направления усовершенствования процессов регулирования сферы высшего образования, а именно – привлечение различных источников негосударственного финансирования высшего образования.

Предложен методический подход к обоснованию выбора направлений развития сферы высшего образования на основании комплексного исследования факторов внутренней и внешней среды, экспертного определения характера их воздействия на сферу образования. Обоснован выбор направления развития сферы высшего образования, что предполагает целесообразность формирования образовательных кластеров как интеграционных структур учебных заведений, бизнеса и органов государственной власти на принципах государственно-частного партнерства.

Усовершенствован методический подход выделения перспективных образовательных кластеров, который включает следующие этапы: выявление возможности формирования образовательного кластера для выбранных отраслей экономики региона на основе факторного анализа; обоснование целесообразности создания образовательного кластера в выбранной области; выбор кластерообразующих предприятий и осуществление моделирования образовательного кластера с определением состава участников и механизмов взаимодействия между ними. Отрасль «информация и телекоммуникации» определена как приоритетная для создания образовательного кластера.

Выявлены приоритетные направления развития образовательного кластера, которые включают оценку социально-экономической целесообразности от реализации образовательной кластерной политики, предусматривающей рассмотрение в шести аспектах: 1. Наличие конкурентоспособных учебных заведений, входящих в кластер. 2. Реализация инновационных проектов по направлениям развития образовательного кластера. 3. Рост показателей инновационности в предпринимательских структурах, входящих в кластер. 4. Рост показателей эффективности в образовательном кластере. 5. Наличие связей и взаимодействия между участниками образовательного кластера. 6. Возможность

интеграции участников образовательного кластера, выбор участников образовательного кластера и их количества. Осуществлена оценка целесообразности создания образовательного кластера, которая на предыдущем этапе позволила определить эффективность создания образовательного кластера IT-отрасли. Определен синергический эффект от финансирования образовательных программ с помощью доходного метода.

Ключевые слова: регулирование, государственное регулирование, сфера высшего образования, образовательный кластер, оценка эффективности, информация и телекоммуникации, IT-кластер.

SUMMARY

Zaika Yu. A. Regulation of higher education on cluster basis. – Manuscript.

The thesis for the degree of candidate of economic sciences, specialty 08.00.03 – economics and management of national economy. – Kharkiv national agrarian university named after V.V. Dokuchaev, Kharkiv, 2017.

The present state of the sphere of higher education the main problems are investigated. The lack of correlation between educational institutions and enterprises and, in this connection, the lack of forecasting of demand in certain specialists was revealed.

On the basis of the research a concept of «education cluster» was specified. The directions of improvement of the processes of regulation of the sphere of higher education are grounded on the basis of the analysis of the current state of economic conditions for the formation of educational clusters in the world.

In the thesis, it is determined that regulatory process is a prerequisite for the development of the sphere of higher education in Ukraine. The main shortcomings of regulation of the sphere of higher education are revealed. The study of legal documents showed the lack of stimulation of non-budget financing of national education system. That is why, for solving financial problems between production and Universities it is proposed the creation of endowment and the implementation of employers' order in specialist training.

It is offered the methodical approach to prove the choice of directions of higher education development on the basis of a comprehensive study of factors of internal and external environment. Based on the research it is proposed the algorithm of choosing spheres for educational clusters creation, which includes an assessment of the socio-economic efficiency of the implementation of educational cluster policy. The evolution of the feasibility of creating an education cluster in IT industry has been made, that allows at the preliminary stage of the creation to find out the level of its expected efficiency.

Keywords: regulation, state regulation, the sphere of higher education, the educational cluster, government regulation, evaluation of effectiveness, Information and telecommunications, IT cluster.

Підп. до друку _____ Формат 60×84/16. Папір 80 г/м². Гарнітура Таймс.
Друк офсетний. Ум.-друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.
Наклад 100 прим. Замовлення № ____.

Виробник – редакційно-видавничий відділ Харківського національного аграрного
університету ім. В.В. Докучаєва. 62483, Харківська обл., п/в «Докучаєвське-2»,
навч. містечко ХНАУ, тел. (0572) 99-72-70, e-mail: office@knau.kharkov.ua

Виготовлювач – дільниця оперативного друку ХНАУ